

СЕКЦІЯ 2 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339(924+54)

Петухова В.О.

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЮ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Стаття присвячена оцінці впливу міжнародної економічної інтеграції на лібералізацію міжнародної торгівлі. У статті також розглянуто класичні теорії міжнародної торгівлі, які започаткували лібералізацію торгівлі. Зроблено відповідні висновки щодо лібералізації міжнародної торгівлі через різні процеси інтеграції.

Ключові слова: міжнародна економічна інтеграція, міжнародна торгівля, лібералізація, СОТ, регіоналізація, класичні теорії міжнародної торгівлі.

Петухова В.О. ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ НА ЛИБЕРАЛИЗАЦИЮ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ

Статья посвящена оценке влияния международной экономической интеграции на либерализацию международной торговли. В статье рассмотрены классические теории международной торговли, которые положили начало либерализации торговли. Сделаны соответствующие выводы по либерализации международной торговли через различные процессы интеграции.

Ключевые слова: международная экономическая интеграция, международная торговля, либерализация, ВТО, регионализация, классические теории международной торговли.

Petukhova V.O. THE INTERNATIONAL ECONOMIC INTEGRATION IMPACT ON THE LIBERALIZATION OF INTERNATIONAL TRADE

The article is devoted to the international economic integration influence, the assessment of on the liberalization of international trade. The article also discussed the classical theory of international trade, which marked the beginning of trade liberalization. We have made the relevant conclusions on the international trade liberalization through the various processes of integration.

Keywords: international economic integration, international trade liberalization, WTO, regionalization, classical theory of international trade.

Постановка проблеми. Лібералізація міжнародної торгівлі веде до розвитку міжнародних економічних відносин та світового господарства. Держави наразі вступають до інтеграційних об'єднань, ведуть конкурентну боротьбу на міжнародних ринках з іншими країнами світу через міжнародну економічну інтеграцію задля того, щоб мати прибуток з міжнародної торгівлі, розвивати власні національні економіки, отримувати доступ до ресурсів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи аналізу міжнародних інтеграційних процесів закладено у працях Де Бірса (1941), Дж. Вінера та Бає (1950), які сформулювали теорію митних союзів. Найбільш повне її обґрунтування зробив Дж. Вінер («Питання митного союзу»). До проблематики митних союзів зверталися ще основоположники сучасної економічної науки А. Сміт, Д. Рікардо, Маккуллох та ін. Різноманітні аспекти митних союзів розглядали Ліст (1885), Грегори (1921), Габерлер (1936), Джонсон, Купер, Массел (1965), О'Браєн (1976) та ін. Теоретичні основи аналізу міжнародної торгівлі було закладено такими вченими, як К. Ален-Жардро, Дж. Бхаваті, Р. Вейнер, Х. Джонсон, П. Кругман, В. Леонт'єв, П. Ліндерт, А. Маргаретт, Б. Олін, М. Познер, М. Портер, Т. Рибчинський, П. Самуельсон, Дж. Сакс, А. Сміт, Е. Хекшер та ін. Питаннями міжнародної економічної інтеграції та міжнародної торгівлі також займалися Н.В. Бахчеванова, А.П. Голіков, Н.І. Гончаренко, О.А. Довгаль, О.М. Лютяк, С.М. Макуха, О.М. Місько, В.П. Оболенський, В.І. Сідоров, Б.М. Смітєнко, А.С. Філіпенко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблематика міжнародної економічної інтеграції та міжнародної торгівлі розглядається вченими досить давно. Існує багато досліджень щодо переваг міжнародної економічної інтеграції та міжнародної торгівлі. Але в економічній літературі рідко виділяються механізми лібералізації та загального розвитку міжнародної торгівлі через міжнародну економічну інтеграцію.

Формулювання цілей статті. Ціллю статті є оцінка впливу міжнародної економічної інтеграції на лібералізацію торгівлі, її механізми, наслідки для світового господарства.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна торгівля опосередковує більшість видів міжнародного співробітництва. Для кожної країни роль зовнішньої торгівлі важко переоцінити. За визначенням Дж. Сакса, «економічний успіх кожної країни світу ґрунтується на зовнішній торгівлі. Ще жодній країні не вдалося створити здорову економіку, ізолювавши від світової економічної системи» [1, с. 48].

Міжнародна торгівля є формою зв'язку між товаровиробниками різних країн, виникає на основі МРТ і висловлює їх взаємну залежність. Сучасні МЄВ, що характеризуються активним розвитком світової торгівлі, вносять багато нового і специфічного в процес [1, с. 48].

Переваги участі країн у міжнародній торгівлі:

- інтенсифікація відтворювального процесу в національних господарствах є наслідком посилення спеціалізації, створення можливості для зародження і розвитку масового виробництва, підвищення ступеня завантаженості обладнання, зростання ефективності впровадження нових технологій;
- збільшення експортних поставок спричиняє підвищення зайнятості;
- міжнародна конкуренція викликає необхідність вдосконалення підприємств;
- експортна виручка служить джерелом нагромадження капіталу, спрямованого на промисловий розвиток [9].

Міжнародна торгівля може бути обґрунтована через інтеграційний аспект.

Процес інтеграції зазвичай починається з лібералізації взаємної торгівлі, усунення обмежень у русі товарів, потім послуг, капіталів і поступово при відповідних умовах і зацікавленості країн-партнерів веде до єдиного економічного, правового, інформаційного простору в рамках регіону [5, с. 21].

Лібералізація зовнішньоекономічної політики – розширення свободи економічних дій і зняття обмежень на діяльність у сфері міжнародних відносин для національних господарюючих суб'єктів, а також спрощення доступу на внутрішній ринок для зарубіжних [8, с. 455].

Формується нова якість міжнародних економічних відносин. При цьому інтеграція – процес не стихійний. Він передбачає відповідну політику країн та укладення між ними угод про створення регіональної інтеграційної групи того чи іншого типу. Створюється відповідна правова база господарського взаємодії. Проводиться свідоме цілеспрямоване регулювання взаємних торговельно-економічних зв'язків [5, с. 21].

Економічна інтеграція являє собою взаємодію економічних систем держав-учасниць з метою усунення дискримінацій між господарськими одиницями та створення якісно нової міжнародної економічної структури більш високого рівня за допомогою злиття економічних систем суб'єктів, що інтегруються, де економічна система є сукупністю взаємопов'язаних і відповідним чином упорядкованих елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства [8, с. 391].

Як відомо, існують форми міжнародної економічної інтеграції. Преференційна зона являє собою найнижчий тип міжнародної економічної інтеграції. Угода про неї передбачає, що митні тарифи в торгівлі між її учасниками є нижчими, ніж тарифи, що запроваджуються в торгівлі з третіми країнами [8, с. 337].

Зона вільної торгівлі – це угода між країнами про усунення всіх тарифних і кількісних обмежень на взаємну торгівлю. Кожна країна у цій зоні зберігає власний тариф та інші види регуляції торгівлі з третіми країнами. Основою цієї угоди є правила щодо походження товару [8, с. 338].

Митний союз передбачає для країн-учасниць не тільки ліквідацію тарифних і кількісних обмежень на свою внутрішню торгівлю, а й введення спільного зовнішнього тарифу на торгівлю з третіми країнами [8, с. 338].

Спільний ринок – це об'єднання національних ринків країн в єдиний ринок. У межах цього ринку діє спільна зовнішня та внутрішня торговельна політика. Варто зауважити, що у єдиному ринку йде вільне переміщення капіталів, товарів, послуг та робочої сили. Щодо керівних органів у спільному

ринку, то вони є наддержавними у торговельній сфері [8, с. 339].

Економічний союз передбачає не тільки наявність спільного ринку, а й гармонізацію фіскальної, грошової, промислової, регіональної транспортної – усіх видів економічної політики. Він спрямований на подальше розширення спільного ринку у сфері гармонізації національної економічної політики держав-членів таким чином, щоб забезпечити належне функціонування інтеграційної спільноти [8, с. 339].

Повну економічна інтеграція між країнами являє собою союз із єдиною економічною політикою і «наднаціональним» урядом даної конфедерації, наділим великими економічними повноваженнями. На цьому, останньому, етапі інтеграції відбувається остаточне злиття національних економік, в результаті чого утворюється єдина об'єднання економіка. Усі питання економічної політики вирішуються наднаціональною владою, хоча на нижчих ієрархічних рівнях може залишитися суттєвий рівень політичної автономії [8, с. 339].

Зауважимо, що інтеграція призводить до виникнення в економіці двох видів ефектів – статичних та динамічних. До статичних ефектів інтеграції належать економічні наслідки, що виявляються одразу після створення, наприклад, митного союзу [3, с. 399].

Ефект створення торгівлі полягає у тому, що після утворення митного союзу і скасування імпортного мита, коли зарубіжний товар із країн об'єднання стає дешевшим від місцевого, і споживач купує імпортний товар замість вітчизняного, виникає імпортний товарний потік, а отже, ефективніше використовуються ресурси інтеграційного об'єднання [3, с. 399].

Ефект відхилення торгівлі протилежний ефекту створення торгівлі. Країни, що не увійшли до Митного союзу, можуть ефективніше використовувати фактори виробництва, і ціна на товар буде нижчою за ціну аналогічного товару країн інтеграційного об'єднання. До утворення союзу споживачі імпортного мита всередині союзу та встановлення єдиного зовнішньоторговельного тарифу вигіднішим стає придбання товару, виготовленого в межах об'єднання. Переорієнтація місцевих споживачів на ці товари призведе до зникнення імпортного потоку з третіх країн [3, с. 399].

Обидва згаданих ефекти дають змогу розширювати масштаби національного виробництва в розрахунку на сукупний попит країн – учасниць інтеграційного процесу, підштовхують виробників до скорочення витрат і збільшення прибутку. По суті, формування регіональних економічних угруповань веде до розвитку міжнародного поділу праці і розширення внутрішнього ринку кожної з країн-учасниць таких угруповань [6, с. 13].

Численні дослідження інтеграції показують, що в більшості випадків ефект відхилення торгівлі виникає, проте він перекривається ефектом створення торгівлі [3, с. 399].

Використання міжнародної торгівлі в процесі зближення ринків країн інтеграційного об'єднання породжує новий тип торговельних відносин, які стають невід'ємною складовою виробничого процесу в масштабах регіону, як наслідок, формується регіональна система господарювання. Це стає підґрунтям для посилення міжнародних позицій країн, що об'єдналися, а в межах угруповань – для перерозподілу ринків, підпорядкування менш розвинених національних економічних структур більш розвиненим, проведення єдиної протекціоністської політики щодо третіх країн, збільшення обсягів виробництва,

швидкого розвитку спеціалізації, посилення економічної взаємозалежності країн, взаємопроникнення їх господарських структур [7, с. 28].

Основним чинником, що сприяє підвищенню ефективності об'єднання товарних ринків, конкурентоспроможності держав-учасниць, є міжнародна конкуренція як динамічний фактор, що сприяє також регіоналізації та прогресу учасників об'єднання. Отже, потрібне коректування ролі держави та наднаціональних органів регулювання, яка повинна полягати не стільки в управлінні процесом інтеграції, скільки у вирівнюванні і поліпшенні умов конкуренції, коригування суперечностей економічних політик без порушення ринкового функціонування інтеграційного комплексу [7, с. 28].

По суті, формування регіональних економічних угруповань веде до розвитку міжнародного поділу праці і розширення внутрішнього ринку кожної з країн-учасниць таких угруповань. О.М. Лютак зазначає, що глобалізація та регіоналізація – фактори міжнародної економічної інтеграції. На регіональному рівні конкретизуються, організаційно упорядковуються, моделюються інтеграційні процеси, які на глобальному рівні мають узагальнений характер. Хоча на перший погляд глобалізація і регіоналізація є процесами протилежного напрямку, вони не виключають, а доповнюють одна одну. На регіональному рівні конкретизуються, організаційно упорядковуються, моделюються інтеграційні процеси, які на глобальному рівні мають узагальнений характер [4, с. 61].

Зрілість інтеграційних об'єднань традиційно прийнято визначати за показником орієнтованості їхніх зовнішньоторговельних потоків на ринки країн об'єднання – часткою регіональної торгівлі в її загальному обсязі [6, с. 13].

Якщо брати до уваги те, що теорія лібералізації торгівлі була розроблена А. Смітом та Д. Рікардо, то можна розглянути, як саме міжнародна економічна інтеграція сприяє розвитку міжнародної торгівлі через створення, наприклад, спільного ринку. Зазвичай лібералізація міжнародної торгівлі поступово веде до вільної торгівлі у рамках міжнародного інтеграційного об'єднання. За умов повної вільної торгівлі країни, що будуть виробляти товари, у яких вони мають абсолютну та порівняльну переваги перед іншими країнами, мають можливість експортувати більше. Також така стратегія держави дасть їй змогу отримувати більші кошти для того, щоб імпортувати товари.

У країнах, де немає порівняльних переваг, торгівля може призвести до спаду у виробництві. Країни мають економічний інтерес у вільній торгівлі для того, щоб налагодити своє виробництво та отримувати вигоду із виробництва та подальшої торгівлі. Саме тому міжнародна економічна інтеграція є важливим інструментом розвитку міжнародної торгівлі. Наприклад, без міжнародної економічної інтеграції між країнами, які знаходяться близько географічно, може виникнути низка проблем у міжнародній торгівлі одна з одною. Насамперед, це втрата конкурентоспроможності перед не тільки іншими міжнародними інтеграційними угрупованнями, але іноді перед більш розвиненими країнами в економічному, ресурсному та інших аспектах.

По суті, діяльність інтеграційних угруповань створює в міжнародній торгівлі становище, коли режим найбільшого сприяння стає скоріше винят-

ком із правил СОТ, ніж ключовим їхнім принципом. Чи не випадково тема впливу регіональних торговельних згод на розвиток світової торгівлі активно обговорюється в ході багатосторонніх торговельних переговорів у рамках СОТ (Доха-раунду), що наразі тривають. Члени СОТ, природно, враховують, що подібні угоди конституують регіональну економічну інтеграцію, яка йде пліч-о-пліч з глобалізацією і, по суті, сприяє подальшому її наростанню. Разом із тим не можна, як видається, не визнати, що інтеграційні угруповання, в принципі, переслідують ту ж мету, що і СОТ, – лібералізацію торгівлі в інтересах прискорення економічного розвитку. Однак СОТ забезпечує такий рівень лібералізації, на який готові йти всі її члени (рішення приймаються в «пакеті» консенсусом), а регіональних торговельних згод – практично максимальний. Тому чим ширше будуть поширюватися регіональні торговельні угоди, тим більше будуть спрощуватися завдання торговельних переговорів у рамках СОТ [6, с. 16-17].

На наш погляд, міжнародні інтеграційні процеси інтенсифікують міжнародну торгівлю у відповідних регіонах та роблять інтеграційне угруповання більш конкурентоспроможним перед країнами, що не входять до того чи іншого інтеграційного об'єднання (так званий «ефект доміно»). Зауважимо, що міжнародна торгівля об'єднує держави через зовнішню торгівлю на первинних етапах інтеграції. Такі форми міжнародної економічної інтеграції, як зона вільної торгівлі, Митний союз, спільний ринок, сприяють поетапно лібералізації міжнародної торгівлі.

Ми вважаємо, що в майбутньому лібералізація міжнародної торгівлі буде здійснюватися більше через форми міжнародної інтеграції, а більш за все через зони вільної торгівлі, тому що саме із зони вільної торгівлі у міжнародній практиці зазвичай починається міжнародна економічна інтеграція. І не всі інтеграційні об'єднання з часом ставатимуть більш глибокими інтеграційними об'єднаннями. Наразі міжнародні інтеграційні процеси є важливою тенденцією глобалізації і тому в майбутньому таке положення інтеграційних процесів буде зберігатися та посилюватися у міжнародних економічних відносинах. Можна зауважити, що міжнародна економічна інтеграція структурує міжнародну торгівлю за допомогою своїх форм: у цьому разі інтенсифікація міжнародної торгівлі проходить поетапно.

Але у міжнародній торгівлі не завжди може бути саме лібералізація, іноді можна використовувати політику протекціонізму. Взагалі, міжнародна економічна інтеграція справляє позитивний ефект на міжнародну торгівлю.

Висновки. Усі вищезгадані форми міжнародної економічної інтеграції мають великий вплив на лібералізацію торгівлі, вони поступово «полегшують» умови торгівлі між країнами та виводять міжнародні економічні відносини між країнами на новий рівень. Міжнародна економічна інтеграція – ключовий фактор у розвитку та лібералізації міжнародної торгівлі, це також можна побачити із аналізу класичних теорій міжнародної торгівлі А. Сміта та Д. Рікардо. Ми вважаємо, що вплив міжнародної економічної інтеграції буде посилювати вплив на міжнародну торгівлю та, відповідно, на її лібералізацію. Це дослідження має перспективи тому, що у майбутньому інтеграційних об'єднань ставатиме набагато більше і вони матимуть більший вплив на міжнародну торгівлю (насамперед, зони вільної торгівлі), аніж СОТ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения : учебник. – М. : Юристъ, 1999. – 368 с.
2. Голиков А.П. Світова економіка : підручник / А.П. Голиков, О.А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 268 с.
3. Голиков А.П. Міжнародні економічні відносини : підручник / А.П. Голикова, О.А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 464 с.
4. Лютак О.М. Регіоналізація в умовах формування єврорегіональної політики України / О.М. Лютак // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. ЛНТУ. – Випуск 7(28). – Ч. 2. – Луцьк, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/soc.../en.../index.htm.
5. Мисько О.Н. Международная экономическая интеграция. – СПб. : Университет ИТМО, 2015. – 174 с.
6. Оболенский В.П. Оценка роли интеграционных группировок в мировой торговле / В.П. Оболенский // Российский внешнеэкономический вестник. – Москва, 2011. – № 10. – С. 12-17.
7. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. А.П. Голикова, О.А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 316 с.
8. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Філіпенко А.С. – К. : Либідь, 2008. – 401 с.
9. Международная торговля: теории, развитие, структура регулирования [Электронный ресурс]: веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.eireport.ru/articles/mirecon/intrade.htm>.

УДК 336.22.02:339.922

Щава Р.П.*кандидат наук з державного управління,
докторант кафедри міжнародного обліку і аудиту**Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана***ГАРМОНІЗАЦІЯ ФІСКАЛЬНИХ СИСТЕМ:
ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

У статті проаналізовано питання впливу гармонізації оподаткування на процеси міжнародної економічної інтеграції. Розглянуто етапи, принципи та напрямки в рамках створення ефективної системи фіскальних відносин на рівні міждержавної взаємодії.

Ключові слова: інтеграція фіскальних відносин, фіскальна система, фіскальна політика, гармонізація національних фіскальних систем.

Щава Р.П. МЕТОДЫ И ПРИНЦИПЫ ГАРМОНИЗАЦИИ ФИСКАЛЬНЫХ СИСТЕМ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

В статье проанализированы вопросы влияния гармонизации налогообложения на процессы международной экономической интеграции. Выделены этапы, принципы и направления в рамках создания эффективной системы фискальных отношений на уровне межгосударственного взаимодействия.

Ключевые слова: интеграция фискальных отношений, фискальная система, фискальная политика, гармонизация национальных фискальных систем.

Schava R.P. METHODS AND PRINCIPLES OF FISCAL SYSTEMS HARMONIZATION IN THE INTERNATIONAL ECONOMIC INTEGRATION

The article analyses the impact of taxation harmonization on the processes of international economic integration; highlights the stages, principles and directions within the frames of forming effective system of fiscal relations at the interstate interaction level.

Keywords: Integration fiscal relations, fiscal system, fiscal policy, harmonization of national fiscal systems.

Постановка проблеми. У даний час у світовій економіці простежується дві тенденції. Одна викликана існуванням і поглибленням економічних зв'язків між державами, розробкою і налагодженням сучасних систем отримання інформації, як наслідок – посилення цілісності світового господарства, його глобалізації. Інша обґрунтована тим, що відбувається економічне зближення і взаємодія країн на регіональному рівні, що призводить до формування великих регіональних інтеграційних структур. Україна є активним учасником процесу інтеграції міжнародних економічних зв'язків: з одного боку, українські організації активно виходять на міжнародні ринки, з іншого – на український ринок приходять нові іноземні компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фіскального регулювання та фіскальної політики досліджувалися в працях К. Адама, Ф. Блока, Б. Ейхегріна, Д. Епштейна, Д. Родріка, А. Данилова, Ю. Іванова, І. Крисоватого, А. Соколовської, А. Тищенко, В. Баліцької, О. Короткевич, Н. Фро-

лової, Т. Вовк, О. Водянікова та ін. Особливості фіскального регулювання в умовах турбулентності були розглянуті Ф. Котлером та Дж. Касліоне. Однак питання про необхідність, а головне – ймовірність гармонізації фіскальних систем у процесі міжнародної економічної інтеграції залишається відкритим.

Останнім часом науковці притримуються такої точки зору, що міжнародну економічну інтеграцію можна представити як процес економічного і політичного об'єднання держав шляхом організації та розвитку стійких взаємовідносин із питань взаємодії між національними господарствами на різних рівнях і в різних формах. Інтеграція на міждержавному рівні – це процес, заснований на формуванні економічних об'єднань держав, створення єдиних економічних просторів і узгодження національних політик.

Мета статті полягає в аналізі впливу гармонізації фіскальних систем у процесі міжнародної економічної інтеграції, виявленні основних принципів та напрямків у рамках створення ефективної системи фіскальних відносин на рівні міждержавної взаємодії.